

Capitolul I

ASPECTE INTRODUCATIVE

PRIVIND DREPTUL EUROPEAN AL AFACERILOR

1. Specificul dreptului european al afacerilor
2. Domeniul de aplicare
3. Importanța dreptului european al afacerilor
4. Finalitățile dreptului european al afacerilor
5. Raportul juridic de afaceri. Particularități în dreptul european al afacerilor. Subsidiaritate și descentralizare
6. Izvoarele dreptului european al afacerilor
7. Caracteristici ale dreptului european al afacerilor
8. Divizarea regulilor de drept european al afacerilor
9. Reguli de interpretare în dreptul european al afacerilor
10. Modalități alternative de soluționare a conflictelor în dreptul european al afacerilor
11. Dreptul european al afacerilor: aplicare în timp, în spațiu și asupra persoanelor
12. Delimitări conceptuale în dreptul european al afacerilor

1. Specificul dreptului european al afacerilor

Dreptul european al afacerilor reprezintă o disciplină care studiază dreptul Uniunii Europene, din perspectiva construcției europene, cu particularitățile ce țin de specificul unui mediu de afaceri în cadrul uniunii economice și monetare și în funcție de specificul politicilor la nivel european.

Dreptul european al afacerilor se caracterizează ca o subramură a dreptului european, cu conținut pluridisciplinar care decurge din numeroasele relații sociale avute în vedere, în cadrul căreia se urmărește disciplinarea unor relații sociale formate în jurul mediului de afaceri și cu accent pe mediul de afaceri european, cu implicațiile specifice la nivelul reglementărilor din Uniunea Europeană.

Dreptul european al afacerilor este o ramură a dreptului european care se concentrează pe regulile izvorâte din tratatele fondatoare ale Uniunii Europene și din tratatele de modificare, pe tratatele încheiate de Uniune cu statele terțe, pe jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, referitoare la piața comună generală, cu politica specifică la nivel de uniune, pe piețele specifice (agricultură, transport, mediu, energie etc.), cu accent pe ideea de uniune economică și monetară, pe moneda unică la nivel european, pe cele patru libertăți de circulație (mărfuri, capitaluri, persoane și servicii), pe reguli specifice la nivel european în materie de concurență, pe reguli specifice de drept financiar și fiscal în spațiul european

al afacerilor, mai ales cu implicații privind dreptul european al contractelor și cu eforturile de armonizare la nivel european, inclusiv cu accente în dreptul penal, pentru măsuri de combatere a criminalității specifice dreptului european al afacerilor.

La nivel de sens universitar al noțiunii, dreptul european al afacerilor ar îngloba aspectele ce țin de moneda unică, cele patru libertăți de circulație (mărfuri, capitaluri, persoane și servicii) și regulile de concurență (poziții dominante, concentrările, ajutoarele de stat, întreprinderile publice)¹, însă această interpretare este limitativă, deoarece trebuie înlocuită cu o perspectivă mai generală, care să țină cont de faptul că dreptul european al afacerilor presupune implicații și are un câmp de aplicare mai vast decât atât.

Dreptul european al afacerilor este strâns legat de dreptul Uniunii Europene, care este un corp important de principii, reguli și norme care se înscriu printre ramurile cele mai diversificate ale dreptului, cu legături cu alte ramuri, iar dreptul european al afacerilor nu este doar o ramură a dreptului Uniunii Europene, ci vizează piața unică, dar și piețele privind agricultura, transporturile etc. Ca definiție, se consideră că dreptul european al afacerilor constituie un ansamblu de principii și norme juridice conținute de Tratat sau elaborate de instituțiile Uniunii Europene, prin care se urmărește în principal dezvoltarea și buna funcționare a pieței interne a Uniunii Europene, fiind vorba despre un ansamblu vast și coerent de principii și norme care au corespondență în dreptul național al statelor membre².

Dreptul european al afacerilor înseamnă analiza principiilor și a dispozițiilor existente la nivelul dreptului Uniunii Europene, cu accent pe dezvoltarea și funcționarea eficientă a Pieței unice europene, pe respectarea libertăților fundamentale ale persoanelor și pe dezvoltarea economică și socială.

Conform art. 2 din Tratatul privind Uniunea Europeană (versiune consolidată 2016, TUE)³, Uniunea Europeană se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, a libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților, iar aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între femei și bărbați.

Dreptul european al afacerilor privește relațiile comerciale și civile din piața unică a Uniunii Europene, cu implicații pe latură privată, adică cu privire la tranzacțiile civile și comerciale europene cu element de extraneitate, sau publică, cu privire la politicile comune din sfera economică, realizate de instituții europene (sistemul de taxe, taxa pe valoare adăugată, subvenții guvernamentale, protecția consumatorilor, publicitatea, mediul, concurența, sănătatea)⁴.

Dreptul Uniunii Europene privind afacerile reprezintă o ramură de drept, o parte a dreptului Uniunii, care se ocupă cu studiul regulilor privind acțiunea agenților economici și a statelor în spațiul pieței interne⁵.

¹ C. Gavalda, G. Parleani, B. Lecourt, *Droit des affaires de l'Union européenne*, Ed. Lexis Nexis, Paris, 2015, p. 38.

² A. Fuerea, *Drept comunitar al afacerilor*, ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2006, p. 5; A se vedea A. Decocq, G. Decocq, *Droit européen des affaires*, 2e éd., Éd. LGDJ, Paris, 2010, p. 13.

³ Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JO) C 202/01, 7.6.2016.

⁴ C.T. Ungureanu, *Dreptul european privat al afacerilor*, Ed. Junimea, Iași, 2002, p. 5.

⁵ A.I. Dușcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile*, ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 63.

Dreptul european al afacerilor, cu legătură directă privind sistemul juridic european și cu procesul de integrare la nivel european, reprezintă o disciplină cu implicații pluridisCIPLINARE, deoarece un drept european al afacerilor nu înseamnă o viziune strict limitată la piața internă și la libertățile de circulație, ci, mai mult de atât, într-un sens mai larg, reunește norme juridice aparținând de ramuri de drept diferite, depășind sfera unui drept comercial, adică din dreptul civil, dreptul financiar și fiscal, din dreptul muncii, din dreptul european al contractelor, din dreptul penal cu implicații specifice etc., acest rezultat fiind realizat la nivelul legăturilor și prezentării disciplinei într-o viziune integratoare.

Existența dreptului european al afacerilor este justificată în ideea realizării principiilor din preambulul Tratatului privind Uniunea Europeană (TUE) și vizează aspecte ce țin de consolidarea economiilor naționale și de convergența acestora, cele privind uniunea economică și monetară care presupune o monedă unică și stabilă, are în vedere progresul economic și social al popoarelor lor, ținând seama de principiul dezvoltării durabile și în cadrul realizării pieței interne, al consolidării coeziunii și protecției mediului, precum și aplicarea politicilor care asigură progrese concomitente în domeniul integrării economice și în celelalte domenii.

Dreptul european al afacerilor este considerat¹ ca fiind partea cea mai importantă a dreptului Uniunii Europene, deoarece are la bază ideea care a stat la baza procesului de integrare economică și la baza construcției europene, care să țină piept noilor puteri mondiale, iar dreptul european are ca obiect favorizarea dezvoltării economice rapide a Uniunii Europene și favorizarea comerțului.

Referitor la dreptul european al afacerilor, ca metodă de reglementare, se pune accent pe armonizarea dreptului european al afacerilor și pe uniformizare². Inspirația doctrinară a dreptului european al afacerilor se regăsește în liberalismul economic³.

Dreptul european al afacerilor este o ramură de drept parte a dreptului Uniunii Europene, care este definit⁴ ca ansamblu de principii și norme juridice cuprinse în tratatele Uniunii și în regulamente, directive, decizii etc. care reglementează domeniul afacerilor, studiul dreptului european al afacerilor fiind de mare actualitate.

2. Domeniul de aplicare

Dreptul european se aplică cetățenilor Uniunii Europene, în principiu. Deși dreptul european se aplică statelor membre ale Uniunii Europene, nu se limitează doar la acestea, fiind preluat și de statele care candidează la aderare, în mod natural, fiind o constantă mișcare de absorbire a dreptului economic, dreptul european fiind preluat și transpus cu modificări cu privire la libertatea de circulație persoanelor și în dreptul țărilor considerate asociate (Israel, Turcia, Statele din Maghreb)⁵, iar dreptul european al afacerilor trebuie privit în strânsă legătură cu aceste aspecte. Dreptul european al afacerilor trebuie privit în legătură

¹ P. Suian, *Dreptul european al afacerilor*, Ed. Risoprint, Cluj Napoca, 2008, p. 7.

² R. Oprea, *Dreptul european al afacerilor*, Galați University Press, 2010, pp. 11-16.

³ A. Decocq, G. Decocq, *op. cit.*, p. 17 și urm.

⁴ M. Tutunaru, R. Morega, *Drept comunitar al afacerilor*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2012, pp. 7, 9.

⁵ C. Gavaldà, G. Parleani, B. Lecourt, *op. cit.*, p. 15; L. Tec, *Dreptul european al afacerilor*, ed. a 2-a, Ed. Mirton, Timișoara, 2012, pp. 17-18.

cu dreptul european, prin construcția progresivă a unui spațiu juridic și economic regional, care depășește frontierele continentului european.

Tratatul de la Roma a realizat o uniune economică, în ideea că economia este pusă în serviciul interesului superior al binelui, progresului și al apropierii dintre popoare¹, ca finalități ce se regăsesc în preambulul Tratatului privind Uniunea Europeană (TUE) (consolidarea economiilor naționale, convergența acestora, o uniune economică și monetară bazată pe o monedă unică și stabilă, progresul economic și social al popoarelor, ținând seama de principiul dezvoltării durabile și în cadrul realizării pieței interne, al consolidării coeziunii și protecției mediului, politici care asigură progrese concomitente în domeniul integrării economice și în celelalte domenii), precum și în art. 2 TFUE (care arată că Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților, iar aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între femei și bărbați), precum și în preambulul Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene (versiune consolidată, TFUE)² (progresul economic și social al statelor lor prin eliminarea barierelor care divizează Europa, scopul esențial al eforturilor privind ameliorarea constantă a condițiilor de viață și de muncă a națiunilor, eliminarea obstacolelor existente, care presupune o acțiune concertată în vederea garantării stabilității în expansiune, a echilibrului în schimburi și a loialității în concurență, consolidarea unității economiilor statelor membre și dezvoltarea armonioasă a acestora prin reducerea decalajelor între anumite regiuni și a întârzierii în cazul regiunilor defavorizate, politică comercială comună, pentru înlăturarea progresivă a restricțiilor privind schimburile internaționale).

Economia este motorul integrării, cu rațiuni economice ce se împletesc cu rațiuni juridice, iar noțiunea de activitate economică este foarte importantă, fiind cea care determină domeniul de aplicare pentru regulile din Tratatul de la Roma, iar semnificația nu trebuie redusă la cea din dreptul național, deoarece activitatea economică trebuie interpretată în raport de obiectivele din tratat, în sensul că se poate extinde în diverse sectoare, cum ar fi cultură, artă, servicii publice. În dreptul european, activitatea economică este acea activitate care se exercită și pentru care se primește o remunerație sau care urmează să fie remunerată, indiferent dacă remunerația provine de la un consumator sau utilizator de produse sau servicii, indiferent dacă activitatea este sau nu profesională, indiferent dacă este sau nu profitabilă³.

Dreptul european al afacerilor s-a impus ca necesitate în procesul de integrare economică a construcției europene, reunind norme juridice din mai multe ramuri de drept (drept vamal, financiar, comercial etc.) care au reglementat în special dreptul afacerilor; obiectivul celor patru libertăți fundamentale – libertatea de circulație a serviciilor, a persoanelor, a mărfurilor și a capitalurilor și plăților este de a înlătura barierele din calea dezvoltării la nivelul Uniunii Europene⁴.

¹ C. Gavalda, G. Parleani, B. Lecourt, *op. cit.*, p. 15.

² Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JO) C 202, 7.6.2016.

³ C. Gavalda, G. Parleani, B. Lecourt, *op. cit.*, p. 15; A se vedea și L. Tec, *op. cit.*, p. 14.

⁴ D.N. Popescu, *Drept comunitar al afacerilor*, Ed. ERA, București, 2009, p. 17.

3. Importanța dreptului european al afacerilor

Construcția europeană este privită ca oscilând între spus și nespus, între politică și economie, iar dreptul european și, în special, dreptul european al afacerilor prezintă importanță din mai multe perspective, descrise pe larg astfel¹:

a) contestarea, în sensul că dreptul european al afacerilor poate fi invocat de resortisanții statelor membre în fața instanțelor naționale, această posibilitate permisă de legislațiile statelor membre pentru proprii subiecți, prin intermediul propriilor instanțe, fiind considerată un resort esențial, deoarece succesul judiciar realizat de întreprinderi permite consumatorilor și utilizatorilor finali să se bucure de toate avantajele construcției europene.

b) liberalizarea, ca trăsătură importantă a dreptului european economic, care prezintă și dezavantaje; astfel, libertățile de circulație din Uniunea Europeană (mărfuri, capitaluri, persoane și servicii) permit operatorilor economici să se bucure de deschiderea unei piețe largi, de 500 de milioane de locuitori, iar această libertate permite întreprinderilor să-și aleagă, în funcție de interesele proprii, locul de înființare, sediul, locul unde este asigurată producția, direcția, organizarea fluxului afacerilor și a fluxului comercial, cu observarea faptului că întreprinderile europene, chiar și cele mici, au o perspectivă continentală, în timp ce statele conservă o viziune teritorială;

c) delocalizarea, în sensul că libertățile europene favorizează în mod evident delocalizarea, iar construcția europeană presupune o competiție constantă și multiplă între întreprinderi, între state, între legislații. Un număr mare de întreprinderi din statele membre ale Uniunii Europene cele mai bogate au reușit, prin intermediul pieței unice, să dobândească o importanță pe care nu ar fi putut să o atingă pe piața națională, iar acest raționament este cel care duce la sporirea nivelului de bogăție în statele de origine. Totuși, diferențele privind nivelul de trai sau nivelul salariilor ar putea da impresia greșită că delocalizarea înseamnă pierderea substanței economice, însă statele membre ale UE au cunoscut acest fenomen, iar rolul statului este de a veghea la impactul legislației și la propria politică economică.

c) dublul limbaj, care privește faptul că de multe ori guvernele sunt conștiente de evoluțiile necesare și, referitor la faptul că nu doresc adoptarea la nivelul statului propriu a măsurilor și reformelor nepopulare, preferă ca, discret, să nu se opună directivelor sau regulamentelor europene, însă le prezintă opiniei publice ca reforme nepopulare impuse de Bruxelles; dar, procedând astfel, consolidează în mod insidios reproșurile legate de tehnocrație și deficitul democratic al construcției europene; această deresponsabilizare este privită ca un rău necesar, indicând un semi-curaj cu privire la dublul limbaj, fiind un motor puternic al construcției europene.

e) tehnocrația, privită ca resort esențial al construcției europene, privește deresponsabilizarea guvernelor statelor membre în fața opiniei publice, vizând și reproșurile privind deficitul democratic la adresa construcției europene. „Eurostructurocratismul” (Gavalda) conduce la elaborarea excesivă de texte neclare, greu de înțeles, însă are numeroase avantaje legate de favorizarea unor reglementări imparțiale în raport de cele ale statelor, mai puțin precipitate, mai bine pregătite. O societate complexă are nevoie de astfel de texte complexe, mai complicate uneori, destinate profesioniștilor dintr-un anumit sector economic.

¹ C. Gavalda, G. Parleani, B. Lecourt, *op. cit.*, pp. 19-20; A se vedea și L. Tec, *op. cit.*, pp. 16-17.

g) rezistența, atunci când e necesar, în ideea că, uneori, construcția europeană este văzută ca avatar local al unei mondializări fără garanții, însă uitând esențialul legat de construcția europeană care vizează toate popoarele și semnificația politicilor agricole, concurență etc. Economia înseamnă vizarea unor obiective vaste, iar interesul general poate să impună sau să permită rezistența când acest lucru se impune, pentru a salva aspecte esențiale din anumite legislații naționale, nearmonizate, și permite transferarea la nivel european a intereselor generale comune ale statelor membre.

h) armonizarea; Europa este un spațiu care înseamnă diversitate, dar cu multe valori comune, iar economiile statelor membre nu pot fi excesiv de diferite, ceea ce înseamnă că armonizarea, când este considerată necesară și când este posibilă, reprezintă un mijloc pentru a ajunge la un veritabil spațiu economic deschis, fără bariere (cu măsuri de armonizare privind sectorul financiar, bursier etc.). Armonizarea poate fi indirectă și vizează descentralizarea (de exemplu, aplicarea dreptului concurenței). Pentru aplicarea dreptului Uniunii, este dificil de permis o existență a unor drepturi naționale prea diferite, fiind greu de explicat de ce pentru fapte similare deciziile judecătorilor sunt diferite, după cum se aplică dreptul național sau dreptul european. Descentralizarea aplicării dreptului european permite competiția între legile naționale și eliminarea celor excesive sau nejustificate.

i) federalizarea, în sensul că dreptul european deschide resortisanților statelor membre perspective juridice noi, drepturile naționale se compară și se confruntă, iar dreptul european le îmbină. Pornind de la ideea unor drepturi și tradiții diferite, din spații de Common Law și din spații de tradiție romano-germanice, uniformizarea drepturilor este văzută ca o acțiune fără speranță, iar direcția unor coduri europene rămâne totuși pe linia unui mod de gândire limitat la sfera națională. Construcția europeană implică un drept al afacerilor de natură federală, chiar în lipsa unei structuri de stat de tip federal pentru statele membre, iar dreptul european, beneficiind de prioritate și aplicare directă, se suprapune peste drepturile naționale, care își mențin autoritatea, sub rezerva unei armonizări necesare; existența celor două niveluri de reguli juridice fiind o realitate cu consecințe legate de dispariția în mod progresiv a reglementărilor naționale prea diferite sau nejustificate, de multiplicarea conflictelor de legi, însă dreptul european este pregătit, fiind de observat că a încercat simplificarea și armonizarea regulilor aflate în conflict și orientarea în sens democratic, pentru protecția consumatorilor față de aplicarea unor legi naționale care să le fie străine.

j) mondializarea: dreptul european, ca drept al unui continent întreg, înseamnă mondializare și perspectivă mondială dată de frontierele mutate la limitele continentului; dreptul european este privit ca un filtru al marelui curent (cu observarea că în perioada de dinainte de semnarea Tratatului de la Roma a fost marcată de modelul american, ca model privind valorile economice și democratice), și care este cel al mondializării.

Interesul pentru studiul dreptului european al afacerilor are semnificații teoretice și practice ce sunt legate de calitatea României de stat membru al Uniunii Europene, fiind un domeniu nou, complex, important și actual pentru România¹.

Dreptul european al afacerilor vizează sistemul juridic actual al României indirect și pe termen mijlociu și lung².

¹ A. Fuerea, *Drept comunitar al afacerilor*, op. cit., pp. 5-6.

² C.T. Ungureanu, *Dreptul european privat al afacerilor*, op. cit., p. 5.